

Noen skal arve jorden

Av assisterende miljøverndirektør Anne Sundet Tangen

Noen skal arve jorden, illustrasjonsfoto: Steinar Johansen.

De tre viktigste miljøutfordringene i vår tid er klimaendringer, tap av naturmangfold og spredning av miljøgifter. Dette er de største globale truslene mot en miljømessig bærekraftig utvikling. Disse tre utfordringene henger sammen og for å lykkes med miljøarbeidet må vi gjøre noe med alle disse - samtidig. I regjeringens handlingsplan for å stanse utslipp av miljøgifter er målet at utslipp og bruk av miljøgifter kontinuerlig skal reduseres i den hensikt å stanse utslippene innen 2020.

Miljøgifter er giftige kjemikalier som er lite nedbrytbare i naturen og som kan hope seg opp i levende organismer (bioakkumulere). Med giftig menes ikke bare akutt giftig, men det omfatter også langtidseffekter som for eksempel kreft og allergier. I tillegg kan miljøgifter skade eller forstyrre immunforsvaret, fruktbarheten og arvestoffene våre. Tungmetaller som kvikksølv og bly er eksempler på miljøgifter. I tillegg finnes organiske miljøgifter som PCB, dioksiner, PAH (tjærestoffer) og bromerte flammehemmere.

Miljøgifter har vært brukt, og brukes fortsatt, i mange produkter. Dette skyldes at disse stoffene har egenskaper som forbedrer produktene. Bromerte flammehemmere i tekstiler er eksempel på slik bruk. Disse stoffene er tilsatt for å gjøre produktene mindre brennbare. Når produktene ikke er brukbare lenger, ender de opp som avfall. Hvordan vi behandler avfall blir da viktig. Oppryddingsjobben etter at miljøgiften PCB er brukt i vinduer og lysarmaturer for 40 – 50 år siden pågår fortsatt, og avfallsanleggene mottar stadig PCB-holdig avfall.

Miljøgifter truer det biologiske mangfoldet, og endret klima fører til økt spredning av miljøgifter. Ismelting gjør at miljøgifter frigjøres og spres. Økte temperaturer gir økt opptak av miljøgifter i organismer. Ekstremvær opptrer hyppigere, og større nedbørsmengder fører til utvasking, erosjon og ras. Slike hendelser skjer av og til i forurensede områder. Miljøgifter vil da bli mobilisert, spredt til nye områder, og tatt opp i organismer.

Miljøgifttrusselen er en trussel ikke bare for oss, men også for våre etterkommere. Barn og fostre er spesielt utsatt. Skader fra miljøgifter kan arves og ramme framtidige generasjoner. Noen stoffer overføres i svangerskap og i morsmelk. Små barn utsettes for miljøgifter ved at de oppholder seg på gulvet, og ved at de putter ting i munnen. Mange av stoffene vi omgir oss med har virkninger for helse og miljø som vi i dag ikke kjenner fullt ut. Historien har vist oss at helse- og miljøvirkninger viser seg først etter lang tids bruk, når kunnskapen om produktene øker. Bruken av PCB er eksempel på også dette. Stoffet ble brukt i mange ulike produkter på 1960 – og 70-tallet. Forbud mot ny bruk av PCB kom i Norge i 1980.

Miljøgifter krysser landegrensene, ved langtransport via luft og vann, og hopes opp i nordområdene. Slik kan miljøgiftutslipp i andre deler av verden, forårsake miljøproblemer i Norge. Vi er passive mottakere av det som andre land slipper ut. Hvem husker vel ikke kampen mot sur nedbør? Hva som gjøres i andre land, avgjør derfor hvordan vi eksponeres for miljøgifter. Dialogen med andre lands myndigheter om internasjonale avtaler er svært viktig.

Her hjemme skjer spredningen av miljøgifter med produkter og avfall. Mange av oss har etter hvert blitt flinke til å sortere avfall, og sørge for at miljøfarlig avfall ikke kommer på avveie. Dette gjelder ikke bare kjemikalier, men også elektronikkavfall. I elektronikkavfallet finnes det faktisk en god del miljøgifter, noe som gjør at dette avfallet må håndteres særskilt. Sorteringsanalyser av restavfall har vist funn av relativt stor andel av småelektronikk i restavfallet. Alle forhandlere av slike varer har returplikt, dvs. å kostnadsfritt ta imot utrangerte produkter. Også kommunene har plikt til å motta elektronikkavfall. Som forbrukere bør vi benytte oss av returordningene, for å hindre at miljøgifter spres.

Det er ikke enkelt å være forbruker som skal ta miljøriktige valg. Mange vil mene at det som er tillatt omsatt i Norge også bør være forhåndskontrollert slik at det er trygt å bruke. Selv om produsenter og importører plikter både å dokumentere og risikovurdere produktene, er det likevel ikke slik at det som omsettes lovlig her i landet er uten risiko for helse og miljø. Men det finnes flere ulike merkeordninger som kan bidra til miljøriktig adferd hos oss forbrukere. Energimerkingen av hvitevarer er et eksempel på en forbrukerrettet merking. Denne merkingen er obligatorisk, dvs. at det er krav om merking av alle produkter som selges i Norge. Dette gir mulighet til å kunne sammenligne varene som tilbys. Enkel informasjon i kjøpsøyeblikket er viktig.

Undersøkelser har vist at negativ merking om at produktet er et dårligere valg mht. gitte kriterier enn andre tilsvarende produkter på markedet, påvirker forbrukeren mer enn positiv merking. Dette er det verdt å legge merke til. Som forbrukere styres vi altså mer av et budskap om at produktet er dårligere enn andre, framfor at produktet er bedre.

Mange produkter på det norske markedet er miljømerket, noe som er et godt grunnlag for å gjøre bevisste valg. Ta hensyn til dette neste gang du er ute og handler. Som forbrukere har vi stor makt, som vi kan bruke positivt på vegen mot en giftfri framtid. Noen skal arve jorden.